

(G)EEN PECHGENERATIE

Een beleidsadvies vanuit stichting Studentenprotest ter realisatie van een eerlijke en reële tegemoetkoming voor de *“pechgeneratie.”* De studenten uit de *“pechgeneratie”* zijn de gedupeerden van het sociale leenstelsel. Voor deze studenten is momenteel een compensatiebudget van 1 miljard euro uitgetrokken (welgeteld 1.000 euro per student). In dit beleidsadvies wordt aangegeven dat dit bedrag te gering is en de gedupeerde student een eerlijke en reële tegemoetkoming verdient. Daarnaast wordt er een drietal pakketten gepresenteerd. In deze pakketten worden verschillende oplossingen aangedragen om de gedupeerde student eerlijk en reëel tegemoet te komen. Om zo van *“een pechgeneratie”* naar *“geen pechgeneratie”* te gaan.

Voorwoord

Op 15 december 2021 werd het coalitieakkoord van het huidige kabinet gepresenteerd. De afschaffing van het leenstelsel en de wederinvoering van de basisbeurs was al voorspeld. De vraag waar nog geen antwoord op was, was wat er met de studenten gebeurde die precies tussen de twee fases van de basisbeurs vielen. Uit het akkoord werd duidelijk dat één miljard euro wordt uitgetrokken ter compensatie (of zoals het kabinet het tegenwoordig noemt: als tegemoetkoming) van deze studenten.

Omgerekend gaat dat om ongeveer 1.000 euro per gedupeerde student en dat terwijl de basisbeurs gedurende vier jaar recht gaf op ongeveer 100 euro per maand voor de thuiswonende student én zelfs 300 euro per maand voor de uitwonende student. Het komt erop neer dat de “*pechgeneratie*” rond de 15.000 euro misloopt. Maar niet alleen het feit dat zij geld mislopen maakt deze lichter student een “*pechgeneratie*”, er speelt veel meer mee. De studenten die gestudeerd hebben tijdens het leenstelsel staan met de wederinvoering van de basisbeurs één nul achter op de studenten uit de generaties ervoor en erna.

Over de kwalificatie van het probleem kunnen we wat ons betreft kort zijn: ons inziens is elke term – compensatie of tegemoetkoming – die neerkomt op een eerlijke en reële oplossing voor de gedupeerde student bruikbaar.

Bij het horen van deze plannen zijn wij de beweging ‘Studentenprotest’ gestart. Studentenprotest bestaat uit een zevental studenten die zelf gedupeerden zijn van het leenstelsel, ieder met zijn eigen verhaal. Onze petitie – die vraagt om een eerlijke compensatie – is binnen 48 uur ruim 40.000 keer ondertekend. De petitie is uiteindelijk gesloten met 62.434 handtekeningen op de teller. Dit laat zien hoe breed gedragen het negatieve sentiment rondom de huidige plannen van het kabinet is. Studenten, ouders en andere gedupeerden staan achter ons standpunt.

Aangezien wij niet alleen willen schreeuwen wanneer wij het ergens niet mee eens zijn, willen wij ook constructief meedenken in hoe het anders kan. Om deze reden hebben wij een beleidsadvies geschreven, waarin wij onder andere verschillende oplossingspakketten presenteren. Met deze pakketten willen wij handvatten bieden aan beleidsmakers en politici die daadwerkelijk iets kunnen veranderen aan de huidige plannen.

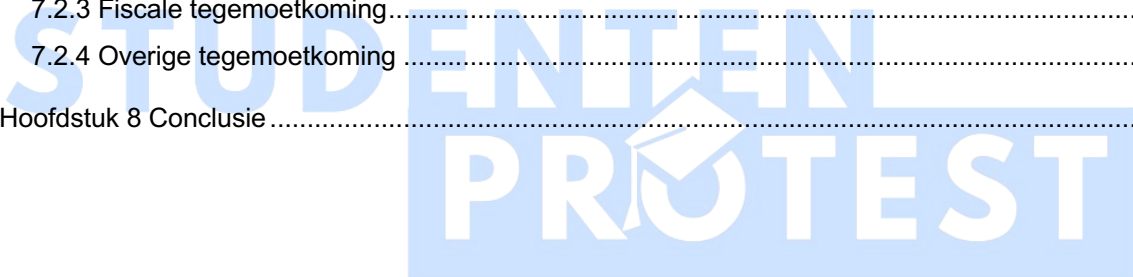
Want: iets veranderen, dat moet er zeker!

Rotterdam, februari 2022

Paulo Bos (Voorzitter)
Daan Both (Vicevoorzitter)
Dennis van Iersel (Externe relatiemanager)
Marleen Verheij (Marketingmanager)
Sietske Prosman (Beleidsadviseur)
Jelle van Santen (Beleidsadviseur)
Feline Steup (Beleidsadviseur)

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Hoofdstuk 1 Inleiding	4
Hoofdstuk 2 De “pechgeneratie”	5
Hoofdstuk 3 Gebroken beloftes vanuit de Kamer	7
Hoofdstuk 4 Onevenwichtigheid in het leenstelsel.....	9
Hoofdstuk 5 Studentenwelzijn.....	11
Hoofdstuk 6 Oplossingspakketten	13
Hoofdstuk 7 Uitwerking pakketten	14
7.2.1 Directe financiële tegemoetkoming	14
7.2.2 Indirecte financiële tegemoetkoming	15
7.2.3 Fiscale tegemoetkoming.....	15
7.2.4 Overige tegemoetkoming	15
Hoofdstuk 8 Conclusie	17

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Onderzoek

In dit beleidsadvies staan we stil bij twee belangrijke zaken. In eerst instantie wordt aandacht besteed aan de “*pechgeneratie*” en waarom zij een eerlijke en reële tegemoetkoming verdient (hoofdstuk 2 – 5). Later in het advies wordt geschetst hoe wij vinden dat een eerlijke en reële tegemoetkoming vormgegeven kan worden (hoofdstuk 6 – 7).

Voor dit beleidsadvies is gebruik gemaakt van publiek toegankelijke bronnen met onder andere publicaties van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur & Wetenschap (OCW), rapport(en) van de Sociaal Economische Raad (SER) en beleidsdoorlichtingen die in opdracht van OCW zijn uitgevoerd. Waar nodig zijn de bronnen in de voetnoot genoteerd voor gepaste zorgvuldigheid.

We richten ons uitsluitend op de effecten van de genomen beslissingen op de leenstelselgeneratie in vergelijking tot de generaties met basisbeurs. Hoewel thema’s zoals de crisis op de huizenmarkt, klimaatcrisis en coronacrisis negatieve effecten hebben op de studenten van de afgelopen jaren worden deze alleen benoemd in relatie tot het onderwerp van dit beleidsadvies. De genoemde andere thema’s zijn té groot en té complex om ook in z’n geheel meegenomen te worden in dit beleidsadvies.

1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beantwoorden we de vraag hoeveel en welke studenten precies vallen onder de leenstelselgeneratie. In hoofdstuk 3 bespreken we de gebroken beloftes van de Tweede Kamer die gedaan werden in betrekking tot de invoering van het leenstelsel. In hoofdstuk 4 gaan we verder in op de onevenwichtigheden van het leenstelsel in relatie tot verschillende zogenoemde instroomcohorten. In hoofdstuk 5 schetsen we een beeld over het welzijn van de studenten van de leenstelselgeneratie.

In hoofdstuk 6 presenteren wij 3 verschillende pakketten die ons inziens recht doen aan een eerlijke en reële tegemoetkoming aan de gedupeerde studenten. In hoofdstuk 7 geven we een toelichting bij de verschillende eisen die genoemd worden in hoofdstuk 6. We eindigen met een conclusie en een nawoord voor eenieder die een verschil kan maken voor de toekomst van de “*pechgeneratie*.”

Hoofdstuk 2 De “pechgeneratie”

In dit hoofdstuk worden een aantal algemene zaken rondom het leenstelsel en de wederinvoering van de basisbeurs besproken. Zo wordt er stilgestaan bij het aantal studenten dat in aanmerking moet komen voor een tegemoetkoming en zal het gewenste bedrag worden onderbouwd. De bewerkstelling van de tegemoetkoming vindt u in hoofdstuk 6.

2.1 Hoeveelheid studenten

Hoeveel studenten precies gedupeerd zijn, is lastig te zeggen. Wel is het mogelijk om aan de hand van twee verschillende methodes een aantal te schatten. In de ene methode wordt het aantal totale aantal studenten als uitgangspunt genomen en bij de andere wordt gerekend met de cijfers van eerstejaarsstudenten.

Het totale aantal studenten

Bij dit uitgangspunt kan met behulp van de gemiddelde afstudeerduur een schatting worden gemaakt van het aantal studenten per cohort. Tot en met het collegejaar 2014-2015 hadden studenten recht op de basisbeurs. Vanaf het collegejaar 2015-2016 startte het eerste cohort dat in het leenstelsel viel. Gemiddeld genomen bestaat elk cohort uit 100.000 hbo-studenten en 60.000 WO-studenten.

In totaal zijn er 5 cohorten die helemaal geen basisbeurs zullen ontvangen (2015-2016 tot en met 2019-2020). Ervan uitgaande dat de basisbeurs – wanneer de vorm vergelijkbaar is met die van de basisbeurs van vóór het leenstelsel – een duur heeft van 4 jaar. De cohorten die vanaf het collegejaar 2020-2021 zijn begonnen zullen slechts 3 jaar of minder de basisbeurs mislopen.

Deze berekening berust op de aanname dat ook studenten die gestart zijn toen het leenstelsel nog van kracht was de basisbeurs ontvangen wanneer zij nog studeren op het moment dat de basisbeurs wordt heringevoerd. Aan de hand van deze voorwaarde komt het aantal studiejaren in het leenstelsel op 4,8 miljoen. Wanneer er wordt gekozen voor een overbruggingsregeling waarin studenten die aanvankelijk in het leenstelsel vielen geen aanspraak kunnen maken op de afschaffing daarvan, zal het aantal studiejaren ongeveer 5,76 miljoen zijn.

Eerstejaarsstudenten

Er kan ook gerekend worden met de cijfers van eerstejaars studenten. Hiervoor geldt ook dat de studenten die gestart zijn in collegejaar 2015-2016 tot en met het collegejaar 2019-2020 geen recht meer zullen hebben op de basisbeurs wanneer deze opnieuw wordt ingevoerd en dat de studenten die begonnen zijn per 2020-2021 een jaar minder in het leenstelsel vallen. Met de getallen voor eerstejaars studenten en bovenstaande aannames komt het aantal studiejaren dat in het leenstelsel valt op 4,07 miljoen. Met een overbruggingsregeling zal het aantal studiejaren in het leenstelsel volgens deze methode ongeveer 5,23 miljoen zijn.

2.2 Gewenst bedrag

Als tot volledige tegemoetkoming wordt overgegaan, hangt het bedrag af van de hoogte van de basisbeurs wanneer die zijn intrede doet in 2023. Ondanks dat deze bedragen nog niet bekend zijn, kan veel worden afgeleid uit onderzoek van het CPB en de beramingen uit het coalitieakkoord. Het CPB berekende in 2020 namelijk dat de terugkeer van de basisbeurs ongeveer 1 miljard euro per jaar kost. Hierbij is uitgegaan van ongeveer 450.000 studenten die elk 108 euro ontvangen wanneer ze thuis wonen en 300 euro wanneer ze uitwonend zijn.

Met de hoogte van de basisbeurs per maand kan berekend worden wat de basisbeurs per studiejaar bedraagt. Dit bedrag ligt tussen de 1.296 en de 3.600 euro. Een vergoeding van het volledige thuiswonende bedrag zal dan in totaal tussen de 5,27 en 6,22 miljard euro kosten afhankelijk van hoeveel studiejaren er precies in het leenstelsel vallen.

Wanneer de volledige uitwonende beurs wordt vergoed, komt dit bedrag tussen de 14,65 en 17,28 miljard euro te liggen. Wanneer er een overbruggingsregeling komt waarin leenstelsel studenten geen aanspraak kunnen maken op de basisbeurs, zullen deze bedragen tussen de 6,63 en 7,46 miljard euro liggen bij een thuiswonende beurs en tussen de 18,4 en 20,74 miljard euro bij een volledige vergoeding voor de uitwonende beurs.

2.3 Ontwikkeling studieschuld

De effecten van het wegvallen van de basisbeurs zijn verschillend. De ene student is meer gaan werken, de andere student is meer gaan lenen, weer een ander is langer thuis blijven wonen om zo kosten te besparen, et cetera. Uit onderzoek van het CPB blijkt niet alleen dat studenten vaker zijn gaan lenen, het aandeel dat geleend wordt bij DUO is ook nog eens meer dan verdrievoudigd. Zie tabel 1 voor de percentages.

Jaar	Onderwijsniveau	Percentage leningen
Voor 2015	Havoleerlingen	13%
	Vwo-leerlingen	18%
Na 2015	Havoleerlingen	45%
	Vwo-leerlingen	57%

Tabel 1. Ontwikkeling studieschuld voor 2015 en na 2015

Naast dat eerstejaarsstudenten vaker zijn gaan lenen, zijn zij ook gemiddeld meer gaan lenen dan ze door het wegvallen van de basisbeurs zijn kwijtgeraakt. Studenten afkomstig van de havo raakten gemiddeld 80 euro kwijt aan beurs, maar zijn 180 euro meer gaan lenen. Voor studenten afkomstig van het vwo geldt dat zij gemiddeld 125 euro per maand kwijtraken, maar ongeveer 280 euro meer zijn gaan lenen.

Uit het onderzoek blijkt niet dat studenten meer zijn gaan werken. Wel blijkt dat voor de invoering van het leenstelsel het grootste deel met een bijbaan (85-90%) genoeg inkomsten had om geen studielening aan te gaan. Na invoering van het leenstelsel zijn studenten niet meer gaan werken, dus is een groter deel van hen gaan lenen naast hun bijbaan om toch genoeg inkomsten te genereren.

Hoofdstuk 3 Gebroken beloftes vanuit de Kamer

Om meer draagvlak te creëren voor de oplossingen die we aandragen in dit advies, wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de beloftes die tijdens de invoering van het leenstelsel werden gedaan. Ook wel: de gebroken beloftes. De gedupeerde studenten hebben toentertijd beslissingen genomen met inachtneming van de beloftes die op dat moment gepaard gingen met het invoeren van het leenstelsel. Met de wederinvoering van de basisbeurs en de niet nakoming van deze beloftes worden studenten uit deze generatie flink benadeeld.

3.1 Minder (of toch meer?) invloed op de hypotheek

Toenmalig minister van Onderwijs – Jet Bussemaker – gaf bij de invoering van het sociale leenstelsel aan dat het leenstelsel de toekomstige hypotheek niet in de weg zou zitten.¹ Echter, bleek al snel dat de studieschuld wel degelijk grote gevolgen heeft voor het verkrijgen van een hypotheek. De gevolgen voor het hebben van een studieschuld bestonden ook al onder de oude regeling – de regeling van de basisbeurs – maar de negatieve gevolgen van de studieschuld zijn toch fors toegenomen.

Forse stijging studieschuld

Dat de nadelige gevolgen zouden toenemen (lees: het toenemen van het aantal studenten met een schuld en het toenemen van de gemiddelde studieschuld) had de regering in 2015 al voorspeld. Mede om deze reden is onder andere met banken de afspraak gemaakt dat de studieschuld minder invloed zou krijgen op een hypotheekaanvraag. De regering bedong dat banken minder streng mochten kijken naar de studieschuld. Onder het oude stelsel werd 0,75 procent van de schuld gebruikt in de berekening van de maximale maandlast. In het nieuwe stelsel is dat nog maar 0,35 procent. Wat niet voorzien was, was de forse stijging van de gemiddelde schuld, wat maakt dat studenten er alsnog op achteruit zijn gegaan ten opzichte van studenten uit het oude stelsel.² Daarnaast maakt het niet uit als je al een groot gedeelte van de studieschuld hebt afgelost. De bank kijkt bij de hypotheekberekening naar je maandelijkse aflossing en niet naar de huidige grootte van de schuld. De aflossing is berekend op de schuld bij aanvang.

De verkapte BKR-registratie

Naast het bovengenoemde probleem is de minister van Binnenlandse Zaken met een initiatief gekomen, waarmee het meewegen van de studieschuld bij het verstrekken van een hypotheek makkelijker wordt. Studieleningen werden onder het oude stelsel "wel vaak, maar niet altijd" meegenomen bij het vaststellen van het maximale hypotheekbedrag. (Ex-)studenten geven studieschulden niet altijd op en hypotheekadviseurs vroegen er ook niet altijd naar.

Hypotheekverstrekkers pleiten voor een BKR-registratie van de studieschuld. Het kabinet wil dit niet, omdat studieschulden al bij DUO zelf geregistreerd staan. Waar de minister wel mee is gekomen, is de mogelijkheid voor hypotheekverstrekkers een verificatiedocument bij (ex-)studenten te kunnen opvragen over de status van hun studieschuld. Dit resulteert erin dat studieschulden nu nog meer worden meegewogen.

3.2 Investering onderwijs

Bij de invoering van het leenstelsel is aan de studenten beloofd dat er miljoenen zouden vrijkomen om te investeren in het onderwijs. Deze 'voorinvesteringen' zouden al in de jaren voor 2018 moeten worden gedaan. Anders zouden de studenten die in 2015 begonnen waren met studeren de dupe zijn: zij krijgen geen basisbeurs én geen beter onderwijs. Echter, concludeerde de Algemene Rekenkamer

¹ <https://www.rtlnieuws.nl/economie/life/artikel/4500331/leenstelsel-hypotheek-student-schuld-duo-koophuis> (2018)

² Ter illustratie: In 2015 had 28 procent van de eerstejaarsstudenten een lening. In 2017 was dat 62 procent.

een tijd geleden al dat instellingen de miljoenen niet hebben geïnvesteerd in het creëren van beter onderwijs. Hogescholen en universiteiten hebben veel minder geld uitgetrokken dan beloofd.

Kleinschaliger onderwijs

Een van de investeringen in het onderwijs luidde dat het aantal docenten moest groeien ten opzichte van de studenten (lees: kleinere onderwijsgroepen). Echter, bleek door de snelle groei van het aantal studenten bij de meeste universiteiten en een deel van de hogescholen het aantal studenten sneller te groeien dan het aantal docenten.

Die groei wordt onder meer veroorzaakt doordat het budget dat hogescholen of universiteiten krijgen grotendeels afhankelijk is van het aantal studenten dat ze hebben. Veel studenten werven betekent dat een universiteit of hogeschool een groter deel van het hoger onderwijsbudget krijgt, maar doordat dat budget niet evenredig meegroeit wordt het bedrag dat universiteiten en hogescholen per student krijgen steeds kleiner. Door het starten van Engelstalige opleidingen voor de internationale markt zijn er ook nauwelijks meer grenzen aan de groei van het aantal studenten.

Voorinvesteringen

Daarnaast beloofden hogescholen en universiteiten ten tijde van de invoering van het leenstelsel dat zij een verloren generatie zouden voorkomen door het doen van de zogenaamde voorinvesteringen. Deze voorinvesteringen zijn echter niet gedaan. Na onderzoek bleek dat het vaak onduidelijk was of de investeringen daadwerkelijk kwalificeerden als extra investeringen, of dat al reeds geplande investeringen opeens werden omgetoverd tot voorinvesteringen.

De hogescholen en universiteiten gaven bij de Algemene Rekenkamer op dat ze gezamenlijk maar liefst 860 miljoen euro extra hebben uitgegeven aan beter onderwijs. Meer dus dan de beloofde 600 miljoen. Maar toen de onderzoekers gingen uitpluizen of dat echt zo is, bleef er van dat bedrag weinig over. Van 280 miljoen euro staat volgens de Rekenkamer vast dat die valt onder de voorinvesteringen. 250 miljoen euro voldoet niet aan de criteria en van 330 miljoen euro is niet te achterhalen of het al dan niet een voorinvestering is.³

3.3 Kansenongelijkheid

Toenmalige minister Bussemaker beloofde in 2015 dat er 1 miljard euro naar het hoger onderwijs zou gaan en dat er iets aan de kansenongelijkheid gedaan zou worden. Daarvan is weinig terechtgekomen: er wordt minder geïnvesteerd en de kansenongelijkheid is gestegen.⁴ Eerder bleek al dat de toegezegde miljard euro er niet is, en dat de kansenongelijkheid in het onderwijs de afgelopen jaren niet af- maar juist toenam.

Het CBS-onderzoek bevestigt het beeld dat uit meerdere onderzoeken naar voren komt: kwetsbare groepen hebben meer last van het leenstelsel. Eerder bleek dat met de komst van het leenstelsel minder gehandicapte jongeren, minder jongeren met een migratie-achtergrond en met lager opgeleide ouders zijn gaan studeren, en dat mbo'ers minder doorstuderen dan voorheen, omdat ze liever niet willen lenen.⁵

³ <https://www.trouw.nl/nieuws/dubbel-pech-voor-studenten-geen-basisbeurs-en-geen-beter-onderwijs~ba27c55c/> (2018).

⁴ <https://www.bnr.nl/nieuws/politiek/10352487/den-haag-komt-beloften-leenstelsel-niet-na> (2018).

⁵ <https://www.trouw.nl/nieuws/studenten-hebben-het-nakijken-alle-beloftes-van-het-leenstelsel-zijn-gebroken~b5ebf9c6/> (2018)

Hoofdstuk 4 Onevenwichtigheid in het leenstelsel

De studenten van de “*pechgeneratie*” hebben te maken gehad met uitdagingen die eerdere generaties niet of veel minder kenden. Daarnaast kan er niet van uitgegaan worden dat studenten van het leenstelsel met dezelfde omstandigheden te maken hebben gehad. Deze omstandigheden verschillen door gemaakte keuzes én het moment van instromen in het hoger onderwijs.

4.1 Combinatie: lenen en maatschappelijke uitdagingen

Covid-19 en onlineonderwijs

De “*pechgeneratie*” heeft het niet makkelijk gehad ten opzichte van eerdere generaties. Naast dat de voorgaande generatie studenten wel een basisbeurs tot hun beschikking had, hebben ook andere maatschappelijke problemen negatieve invloed uitgeoefend op de “*pechgeneratie*.” Zo hebben zij ook de invloed van Covid-19 op het onderwijs meegemaakt tijdens de pandemie. Ondanks dat het een toevallige samenloop van omstandigheden is, valt het niet te ontkennen dat een groot deel van de studenten in deze generatie te maken heeft gehad met aangepast (online)onderwijs.

Onderzoek van de Onderwijsinspectie heeft aangetoond dat 33% van de studenten aangeeft in het studiejaar 2020-2021 lagere cijfers te halen dan voor de coronacrisis en 31,3% zegt studieovertraging te hebben opgelopen door de coronacrisis. Lagere cijfers en studieovertraging hebben kunnen leiden tot meer lenen, voor veel van studenten die een jaar extra hebben moeten lenen kan dit al snel gaan om duizenden euro's.

Woningcrisis

Een ander maatschappelijk probleem waar de leenstelselstudenten mee te maken hebben (of krijgen) is de woningcrisis. Volgens het CBS was de prijsstijging voor bestaande koopwoningen in november 2021 ongeveer 75% ten opzichte van het basispunt in 2015. Het wordt steeds lastiger voor mensen met schulden om een huis te kunnen kopen.

Door de hogere huizenprijzen en inflatiecijfers is ook de huur van studentenkamers in veel steden exponentieel duurder geworden dan eerst. Voor veel uitwonende studenten betekent dit ook dat zij meer kwijt zijn aan een studentenkamer dan vroeger. Voor studenten die dit niet kunnen bekostigen met een ouderlijke bijdrage of (veel) werken naast de studie, betekent dit dat zij extra moeten lenen.

4.2 Onevenredigheid binnen de leenstelsellichtingen

Ondanks dat deze leenstelselgeneratie gemeenschappelijke problemen en kwesties tegenkomt is er een wezenlijk verschil tussen de verschillende instroomcohorten en hoe de studietijd door de student zelf is ingericht. We kunnen we de oneerlijkheid van het probleem verder diversifiëren aan de hand van verschillende thema's: Woonsituatie en instroomcohorten. Deze drie thema's hebben een invloed op hoeveel de gemiddelde student heeft moeten uitgeven en lenen of aan extra voordelen heeft ontvangen.

Woonsituatie

Over het algemeen geldt dat studenten die op zichzelf wonen meer kosten maken dan studenten die in het ouderlijk huis blijven wonen. Dit heeft vooral te maken met de kosten die komen kijken bij het hebben van een eigen woonplek. Thuiswonende studenten hebben deze kosten vaak niet of aanzienlijk minder. In de situatie voor 2015 werd hier rekening mee gehouden door studenten die uit huis woonden een hogere basisbeurs toe te kennen dan studenten die thuis woonden.

In het huidige leenstelsel wordt er geen onderscheid gemaakt tussen studenten die thuis- en uitwonend zijn. Er wordt wel een aanvullende beurs beschikbaar gesteld voor studenten wiens ouders

niet aan de minimum inkomenseis voldoen. Verder wordt er verondersteld dat elke ouder een bijdrage aan zijn of haar kind geeft om te studeren, terwijl hier in veel gevallen geen sprake van is.

Verschillende cohorten

Gedurende het leenstelsel zijn er een aantal veranderingen in de wet- en regelgeving geweest. Deze veranderingen golden niet voor alle leenstelsellichtingen, maar zij waren per lichting verschillend. In verband met deze veranderingen zijn zelfs de lichtingen in het leenstelsel niet gelijk met elkaar behandeld. Voor het overzicht zijn in tabel 2 de verschillende regelingen per lichting weergegeven.

Start studiejaar	Vernieuwde wet- en regelgeving
2015-2016	Afschaffing basisbeurs Studievoucher t.w.v. 2.000 euro voor iedereen die tussen september 2015 – augustus 2019 is gestart met studeren
2016-2017	X
2017-2018	X
2018-2019	Halvering collegegeld eerstejaars studenten
2019-2020	Halvering collegegeld eerstejaars studenten
2020-2021	Halvering collegegeld eerstejaars studenten
2021-2022	Halvering collegegeld voor iedereen die studeert Halvering van halvering van collegegeld eerstejaars studenten
2022-2023	X
2023-2024	Invoering basisbeurs Einde leenstelsel

Tabel 2. Vernieuwde wet- en regelgeving rondom collegegelden en studiegerelateerde zaken

4.3 Weder invoering basisbeurs

De basisbeurs komt in het studiejaar 2023-2024 terug voor studenten. De vraag is echter nog of er gebruik gemaakt gaat worden van een overgangsregeling zoals beschreven in paragraaf 2.1. Tijdens de afschaffing van de basisbeurs is wel gebruik gemaakt van een dergelijke overgangsregeling. Iedereen die voor september 2015 begonnen was met een studie heeft uiteindelijk de basisbeurs ontvangen voor de looptijd van de desbetreffende studie.

Hoe de basisbeurs nu terugkomt is onzeker, maar er lijken twee verschillende voor de hand liggende opties te zijn. Optie 1 houdt in dat alle studenten met ingang van 2023-2024 een basisbeurs ontvangen op basis van de woonsituatie. Optie 2 houdt in dat er net zoals bij de invoering van het leenstelsel een overgangsperiode zal zijn, waarbij iedereen die voor 2023-2024 begint met studeren, geen recht op een basisbeurs heeft.

Als er echter gekozen wordt voor optie 2, waarbij studenten die voor 2023-2024 beginnen met studeren geen recht hebben op een basisbeurs dan is het aannemelijk dat dit een drastisch effect zal hebben op het aantal aanmeldingen bij hogescholen en universiteiten. Hierdoor zal er één instroomjaar ver onder het gemiddelde aantal aanmeldingen zitten en een ander jaar met een veel hoger gemiddelde.

Hoofdstuk 5 Studentenwelzijn

Financiële voorspoed is, naast de praktische uitkomsten en mogelijkheden, ook van grote invloed op het mentaal welbevinden van studenten in het algemeen. Afgelopen jaren is steeds meer bewustzijn ontstaan rondom het studentenwelzijn, met structurele aandacht voor psychosociale problemen en het stimuleren van (financiële) zelfstandigheid. Er is dan ook noodzaak om meer aandacht te besteden aan mentaal welzijn onder studenten.

5.1 De “pechgeneratie”

De term “pechgeneratie” vindt zijn oorsprong niet enkel in het leenstelsel. De coronapandemie, de daarbij behorende sociale isolatie, nood tot onlineonderwijs en de wooncrisis wegen ook zwaar. Zo heeft de coronacrisis onder andere geleid tot een toename van stress bij 71% van de studenten, maar geeft ook een derde van de studenten aan zich in een verslechterde financiële situatie te bevinden door corona. Daarnaast heeft bijna 80% van de studenten aangegeven zich eenzaam te voelen ten tijde van corona, wat (veel) hoger ligt dan bij andere leeftijdsgroepen.⁶

Zelfs wanneer deze actualiteiten niet worden meegewogen, is dit een generatie die door de jaren heen financieel is ingedamd met als doel het efficiënter worden van het onderwijs. Een goed doel, dat echter wel leidt tot een sterk verhoogde prestatiedruk. De efficiëntie kenmerkt zich door een houdbaarheidsdatum aan studentenreisproduct en de aanvullende beurs, maar ook door het bindend studieadvies.

Deze generatie is zonder tegenstribbelen meegegroeid met deze politieke keuzes. Toch is het niet te ontkennen dat al deze omstandigheden ten kosten gaan van de vrijheid van de studenten. Waar men vroeger zorgeloos drie tot vier jaar langer over zijn of haar studie kon doen, wordt dit nu sterk ingeperkt. Er is dan ook een sterk verband aangetoond tussen het ervaren van prestatiedruk en psychische en emotionele uitputtingsklachten.⁷ Terwijl deze thema's verder buiten de scope van dit rapport vallen, is het cruciaal om te beseffen dat de last hiervan ook nog op de schouders van deze generatie weegt.

5.2 Financiële stress

Als men dat wil, kan nu nog voorkomen worden dat de last van torenhoge schulden door het leenstelsel niet of minder op de schouders van studenten gaat drukken. In ieder geval zal 1000 euro compensatie ontoereikend zijn voor het rechte trekken van de financiële stress die de studieschuld van gemiddeld 14.000 euro (en mogelijk oplopend tot boven de 50.000 euro) met zich meebrengt.

Daarnaast is aangetoond dat vooral studenten met een hoge toekomstige studieschuld van meer dan 40.000 euro een verhoogde kans op emotionele uitputtingsklachten, psychische klachten en veel financiële stress ondervinden. Indien compensatie toereikender wordt, zullen minder studenten zich in deze hoge schulden wanen.

5.3 Mentaal welzijn

Naast de financiële stress speelt ook het mentale welzijn van studenten een rol. Zo heeft 71% van de lenende studenten er geen vertrouwen in om na hun studie een hypotheek te kunnen krijgen wegens hun lening.

Daarnaast ging in 2014 nog 45% van de wo-studenten uit huis, maar is dit percentage sinds de invoering van het leenstelsel in 2015 gekelderd tot slechts 24%, onafhankelijk van sociaaleconomische klasse.⁸ Ook is gebleken dat 41% van de studenten door hun studieschuld afziet van nevenactiviteiten, welke voor zowel persoonlijke als sociale ontwikkeling van groot belang zijn. De studententijd is een

⁶ <https://www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/2021-0194.pdf> (2021)

⁷ <https://www.iso.nl/wp-content/uploads/2019/01/Onderzoek-Impact-leenstelsel-op-welbevinden-studenten-Motivacion-definitief.pdf> (2019)

⁸ <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2018/04/studeren-en-uit-huis-gaan-nog-haalbaar-> (2018)

fase waarin voor de ontwikkeling eigen verantwoordelijkheid en zelfstandigheid centraal staat. De studenten die door invoering van het leenstelsel niet uit huis zijn gegaan, en niet op zoek zijn gegaan naar extracurriculaire activiteiten en ontplooiingsmogelijkheden, zijn afhankelijker gebleven van hun ouders.

Al met al is de leenstelselgeneratie dus onderhevig aan de samenkomst van een complex samenspel van een aantal zwaarwegende stressoren. Het feit dat de samenkomst van deze problemen niet volledig te kwantificeren is, maakt dat deze (ten onrechte) over het hoofd gezien kunnen worden. Jongeren in het leenstelsel steken zich in de schulden steken, ervaren toenemende prestatiedruk; ontplooiën zich minder naast hun studie en voelen zich eenzamer en angstiger door de coronacrisis. Het is geen eufemisme om te stellen dat dit gezamenlijk een werkelijk risico vormt voor het (mentale) welzijn van deze generatie. Tenslotte is het belangrijk te noemen dat nooit eerder zo veel jongeren eenzaam, angstig of ongezond waren.⁹

STUDENTEN PROTEST

⁹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/50/bijna-helft-jongeren-ervoer-uitsluitend-negatieve-invloed-van-coronacrisis> (2021)

Hoofdstuk 6 Oplossingspakketten

In dit hoofdstuk worden drie verschillende pakketten gepresenteerd. De voorwaarden van en de eisen in de pakketten zullen in het volgende hoofdstuk worden uitgewerkt.

	Direct financieel	Indirect financieel	Fiscaal	Overig
Eisenpakket ①	Elke student in het leenstelsel ontvangt € 15.000			<ul style="list-style-type: none"> • Studieschuld geen effect op verkrijgen hypotheek • Niet BKR geregistreerd • Voorlichting consequenties van een schuld
Eisenpakket ②	<ul style="list-style-type: none"> • Elke student in het leenstelsel ontvangt € 10.000 • De initiële € 1.000 wordt meteen uitgekeerd 	<ul style="list-style-type: none"> • Studievoucher omzetbaar in korting op studieschuld • Mogelijkheden om de studievoucher te gebruiken vergroot 		<ul style="list-style-type: none"> • Studieschuld geen effect op verkrijgen hypotheek • Niet BKR geregistreerd • Voorlichting consequenties van een schuld
Eisenpakket ③	<ul style="list-style-type: none"> • Elke student in het leenstelsel ontvangt € 5.000 • De initiële € 1.000 wordt € 2.000 en wordt meteen uitgekeerd 	<ul style="list-style-type: none"> • Studievoucher omzetbaar in korting op studieschuld • Mogelijkheden om de studievoucher te gebruiken vergroot 	<ul style="list-style-type: none"> • Studieschuld aflossingsaftrek in de inkomstenbelasting <p>Of</p> <ul style="list-style-type: none"> • 10 jaar lang € 1.000 aftrekpost inkomstenbelasting 	<ul style="list-style-type: none"> • Studieschuld geen effect op verkrijgen hypotheek • Niet BKR geregistreerd • Voorlichting consequenties van een schuld

Hoofdstuk 7 Uitwerking pakketten

In dit hoofdstuk worden de voorwaarden van en de eisen in de pakketten nader toegelicht.

7.1 Voorwaarden

Ons inziens moeten alle studenten – ongeacht het al dan niet hebben van een studieschuld of de hoogte daarvan – die onder het huidige leenstelsel vallen gecompenseerd worden. Naast het feit dat het onuitvoerbaar lijkt iedere student individueel te toetsen, dragen wij deze mening ook omdat het in overeenstemming is met de gedachte van de basisbeurs. Elke student – ongeacht de omstandigheden – krijgt straks een basisbeurs. Met de compensatie zou dit niet anders moeten zijn. Daarnaast sluiten wij niet uit dat de student zonder studieschuld (en 'die het wellicht niet nodig heeft gehad'), wel zijn of haar keuzes heeft laten afhangen van de niet ontvangen basisbeurs.

7.2 Eisen

De pakketten gepresenteerd in hoofdstuk 6 bestaan uit verschillende soorten tegemoetkomingen. Er is namelijk een onderscheid gemaakt tussen directe financiële tegemoetkoming (paragraaf 7.2.1); indirecte financiële tegemoetkoming (paragraaf 7.2.2); fiscale compensatie (paragraaf 7.2.3) en overige tegemoetkoming (paragraaf 7.2.4). Binnen de soorten tegemoetkoming die wij presenteren is ook weer variatie mogelijk. Hiervoor verwijzen wij u graag terug naar het overzicht in hoofdstuk 6. Elk van de voorgenoemde tegemoetkomingen wordt onderstaand uitgewerkt.

7.2.1 Directe financiële tegemoetkoming

Allereerst de minst complexe manier van tegemoetkomen, namelijk: de directe financiële tegemoetkoming. Wij stellen voor dat het uitgetrokken bedrag als korting op de studieschuld wordt berekend. Voor de studenten zonder studieschuld of waarvan de studieschuld niet toereikend is, moet respectievelijk het gehele bedrag of het verschil daarvan in de vorm van een contante betaling worden uitbetaald.

Het geld voor deze directe financiële tegemoetkoming kan op verschillende manieren worden vrijgemaakt. Zo kan het geld worden geleend door de staatsschuld op te laten lopen. Het voordeel hiervan is dat de rentes op dit moment laag zijn en lenen om die reden aantrekkelijk is. Uit meerdere passages van het coalitieakkoord blijkt dat geld voor deze coalitie niet het probleem is, zelfs niet als het ten koste gaat van de staatsschuld.

De tegemoetkoming als een korting op de studieschuld is om nog een reden aan te raden, aangezien het bedrag dat de studenten tegemoet wordt gekomen over een langere tijd uitgespreid kan worden. De studieschulden zouden immers pas na 35 jaar helemaal afgelost hoeven te zijn. Dit brengt ook gelijk de tweede mogelijkheid met zich mee om het bedrag vrij te maken. Het bedrag kan in beginsel over 35 jaar worden uitgesmeerd, Wanneer dit via ruimte in de begroting wordt vrijgemaakt, zal het niet voor een enorme korte termijn uitgaven leiden.

Toch lijkt de eerste manier de voorkeur te hebben, zeker gezien de mogelijkheden – voor eenmalige uitgaven – die de coalitie zelf aangeeft. Een combinatie is ook mogelijk. Zo kan de staat de staatsschuld – tegen lage rente – laten oplopen door geld te lenen. De studenten met een studieschuld krijgen een korting op de studieschuld en studenten zonder studieschuld worden in periodieke betalingen uitbetaald. Op die manier wordt er tegen lage rente geld geleend, maar worden de lasten over een langere periode uitgesmeerd.

Voor de miljard euro (of een veelvoud daarvan in eisenpakket 3) die wordt uitgetrokken door de coalitie eisen wij dat deze direct wordt uitgekeerd aan de gedupeerde studenten. Dit zorgt ervoor dat studenten direct op korte termijn tegemoet worden gekomen en daar niet 35 jaar op hoeven te wachten. Een optie om studenten te laten kiezen voor korting op hun schuld of een directe uitbetaling van dit geld is ook een goed alternatief.

7.2.2 Indirecte financiële tegemoetkoming

Indirecte financiële tegemoetkoming is een manier om studenten financieel te compenseren zonder dat daar extra geld voor vrijgemaakt hoeft te worden door de overheid. Het belangrijkste onderdeel voor de indirecte financiële compensatie is de compensatie via de studievoucher. Belangrijk om te weten is dat deze voucher door het kabinet in 2015 al is toegekend aan de eerste generatie leenstelsel studenten omdat zij nog weinig gemerkt zouden hebben van de extra investeringen die het onderwijs beter hadden moeten maken.

Met de huidige vormgeving van de studievoucher is het nu bijna onmogelijk om gebruik te maken van de voucher. Zo mag de voucher alleen gebruikt worden tussen het 5^e en 10^e jaar na afstuderen en moet de voucher worden gebruikt voor een geaccrediteerde opleiding die over het algemeen meer dan 10.000 euro per jaar kost, omdat de deelnemer al is afgestudeerd.

Een studievoucher op zich is nog niet zo'n gek idee, mits het bruikbaar is. Daarom pleiten wij ervoor dat de studievoucher op een andere manier beschikbaar wordt gesteld voor studenten. Studenten moeten de keuze krijgen om de voucher te gebruiken als korting op hun studieschuld, of de voucher alsnog te gebruiken om door te leren. Om de voucher bruikbaar te maken, moeten de mogelijkheden rondom de voucher worden verruimd. Zo moet de voucher direct na het behalen van een hbo-diploma of een masterdiploma te gebruiken zijn en moet de voucher inzetbaar zijn voor een breder scala aan opleidingen en cursussen. Enkel op deze manier kunnen studenten daadwerkelijk investeren in zichzelf met de voucher wat uiteindelijk de samenleving ten goede komt.

7.2.3 Fiscale tegemoetkoming

Deze tegemoetkoming bestaat uit twee losse onderdelen of een combinatie van de twee. Wij stellen voor om een 'studieschuld aflossingsaftrek' in te voeren. Deze aftrek is qua systematiek gelijk aan de hypotheekrenteaftrek. Het idee is dat hetgeen de student aflost op zijn of haar studieschuld kan worden afgetrokken van het belastbare loon uit box 1 van de inkomstenbelasting. Wij zijn ons bewust van het feit dat hier – net als bij de eigen woning en de hypotheekrenteaftrek – een bron van inkomen tegenover moet staan. Naar ons inzicht kan dit via een studieschuldforfait. Aangezien een afgestudeerde over het algemeen een hoger potentieel heeft, kan aan de studieschuld ook een forfait worden gekoppeld – net zoals bij de eigen woning.

De hypotheekrenteaftrek moet het kopen van een huis fiscaal aantrekkelijker maken. Als *disclaimer* willen wij graag meegeven dat het vreemd zou zijn om juist het aangaan van schuld fiscaal aan te moedigen. Echter, is dit naar onze mening ook niet wat er gebeurt. Het aangaan van een studieschuld wordt op deze manier niet fiscaal gesubsidieerd, aangezien het gaat om een reeds bestaande schuld voor de groep waarvoor deze aftrek geldt. De studenten die gaan studeren onder de nieuwe basisbeurs zullen namelijk geen recht hebben op deze aftrek.

Een ander potentiële probleem is – net als bij de hypotheekrenteaftrek – dat de vermogensongelijkheid op deze manier kan toenemen. Mensen met hogere schulden kunnen veel meer aftrekken dan mensen met een lagere schuld. Dit negatieve effect wordt uit de weg geholpen door de tweede potentiële fiscale constructie.

Om een potentieel negatief effect op de vermogensongelijkheid te voorkomen kan een persoonsgebonden aftrek in de inkomstenbelasting worden ingevoerd. Studenten die onder het leenstelsel vallen kunnen dan in de eerste 10 jaar na het afstuderen een persoonsgebonden aftrek genieten van 1.000 euro. Hierdoor is de compensatie voor elke student gelijk en zal de vermogensongelijkheid niet toenemen door de manier waarop fiscaal gecompenseerd wordt. Wederom geldt deze constructie enkel voor studenten die gestudeerd hebben ten tijde van het leenstelsel.

7.2.4 Overige tegemoetkoming

Naast de bovengenoemde soorten tegemoetkoming bevat ieder pakket ook een aantal overige tegemoetkomingen. Deze voorstellen pakken twee problemen aan, namelijk die van de gebroken hypotheekbelofte en de nalatige voorlichting.

Gebroken hypotheekbelofte

Het kopen van een huis is sinds een aantal jaren behoorlijk lastig (lees: vrijwel onmogelijk). Zelfs voor mensen zonder studieschuld en een goede fulltimebaan is het lastig om een eigen woning te vinden. Voor iedereen met een (forse) studieschuld is het nog lastiger, omdat die schuld zwaar weegt bij het aanvragen van een hypotheek. Ondanks dat het percentage waar banken mee rekenen – zoals besproken in hoofdstuk 3 – omlaag is gegaan zijn de leenstelselstudenten alsnog slechter af dan de studenten die gestudeerd hebben (of gaan studeren) onder een basisbeurs.

Wij stellen voor dat iedereen met een studieschuld – zowel degenen die onder de basisbeurs studeerden als degenen die onder het leenstelsel studeerden – minder of geen last moeten ervaren van de schuld bij het aanvragen van een hypotheek. Dit kan worden bewerkstelligd door het rentepercentage nog verder te verlagen. Daarnaast moet de mogelijkheid in het leven worden geroepen voor bijvoorbeeld een garantstelling voor de schuld vanuit de overheid. Dit zorgt ervoor dat de studieschuld niet disproportioneel meeweegt bij het aanvragen van een hypotheek.

Daarnaast stellen wij als harde eis dat de overheid voet bij stuk houdt en dat de studieschuld niet BKR geregistreerd mag worden. Deze eis geldt niet alleen voor de directe BKR-registratie, maar ook voor de – onder hoofdstuk 3 genoemde – verkapte BKR-registratie.

Nalatige voorlichting

Daarnaast pleiten wij voor betere voorlichting voor de nieuwe studenten die besluiten een studielening af te sluiten. *'Let op! Geld lenen kost geld'* is een zin die iedereen inmiddels niet onbekend is. Sinds 2009 hoor en zie je de tekst bij alles wat ook maar iets te maken heeft met het verstrekken van krediet. De waarschuwing is niet voor niets door de Autoriteit Financiële Markten (AFM) in het leven geroepen en roept mensen op tot verantwoord gedrag.

Commerciële kredietverstrekkers houden zich netjes aan de opgelegde waarschuwingsplicht, maar de overheid heeft hier de afgelopen jaren maling aan gehad. Sterker nog – naar onze mening – is het aangaan van een studieschuld veel te makkelijk. In drie muisklikken is het geregeld. Studenten moeten beter geïnformeerd worden over de consequenties van het afsluiten van een lening en er moet bewustwording worden gecreëerd over het feit dat het een hele belangrijke beslissing is. Studenten moeten door de overheid op de lange termijn consequenties en risico's worden gewezen voordat ze een dergelijke lening aangaan. Dat is de zorgplicht van de overheid.

Hoofdstuk 8 Conclusie

Dus:

Geachte Robbert Dijkgraaf en eenieder die in welke vorm dan ook een verschil kan en wil maken in de toekomst van de "*pechgeneratie*",

Naar aanleiding van het coalitieakkoord 2021-2025 – waarin onder andere wordt beloofd de basisbeurs per 2023 terug te brengen en dat studenten die geen basisbeurs tot hun beschikking hebben gehad (lees: de "*pechgeneratie*") de keuze krijgen tussen korting op hun studieschuld (1.000 euro per student) of een studievoucher ter compensatie – schrijven wij u. De afgelopen weken hebben wij, stichting Studentenprotest, hard gewerkt aan een constructieve oplossing voor onze onvrede. Dit beleidsadvies is daarvan het eindproduct. Middels dit advies roepen wij u op tot verandering. Want: iets veranderen, dat moet er zeker!

Tijdens de instelling van het leenstelsel zijn aan de studenten beloftes gedaan. Deze beloftes bestonden uit: verbetering van het onderwijs, het feit dat een studieschuld niet zwaarder zou gaan drukken op een hypotheekaanvraag en de verkleining van de kansongelijkheid. Achteraf bleken dit allemaal loze beloftes waar de student uit de "*pechgeneratie*" de dupe van is geworden.

Ook hebben de studenten van de "*pechgeneratie*" te maken gehad met uitdagingen die eerdere generaties niet of veel minder kenden (denk hierbij aan de woningcrisis en de nadelige gevolgen van Covid-19). Daarnaast bleek dat, waar de basisbeurs in het teken staat van gelijkheid (lees: iedere student die instroomt in dat jaar krijgt een basisbeurs), staat het leenstelsel in het teken van ongelijkheid. Door de veranderende wet- en regelgeving zijn zelfs lichten binnen het leenstelsel ongelijk en oneerlijk behandeld. Al deze omstandigheden hebben hard op het studentenwelzijn gedrukt. De "*pechgeneratie*" begint met een één nul achterstand ten opzichte van de studenten die wel een basisbeurs hebben genoten en nog gaan genieten.

Fijn dat er een tegemoetkoming komt. Maar het bedrag dat ervoor uitgetrokken is, is wat ons betreft te laag. Om die reden presenteren wij u in dit advies een aantal pakketten die mogelijk de oplossing bieden. De pakketten bestaan uit verschillende onderdelen: directe financiële tegemoetkoming, indirecte financiële tegemoetkoming, fiscale tegemoetkoming en overige tegemoetkoming. Door eerlijke en reële tegemoetkoming aan de hand van verschillende pakketten vorm te geven, willen wij de beleidsmakers en politici handvatten aanreiken om straks daadwerkelijk een eerlijke situatie te bewerkstelligen. De pakketten zouden van "*een pechgeneratie*" "*geen pechgeneratie*" moeten maken, zodat iedereen straks weer op gelijke voet begint.

Dat dit beleidsadvies moge worden opgemerkt, doe het voor de generatie die de afgelopen jaren links is blijven liggen. Het is tijd dat deze generatie opstaat, een vuist maakt en zich uitspreekt tegen de oneerlijke gang van zaken én wat ons betreft door het bieden van oplossingen. Daar zijn we inmiddels mans genoeg voor!

Hoogachtend,

Studentenprotest